

3. november 2025

ARUPÄRIMINE

MTÜ Slava Ukrainiga seotud küsimustes

Näib, et Eesti riigis on seadusega lubatud usalduse kuritarvitamise või kelmuse skeem, kus kodanikud annavad oma raha annetustena või muul sihtotstarbel juriidilisele isikule (nagu MTÜ Slava Ukraini), kellelt omastab raha kolmas isik (nagu Johanna-Maria Lehtme) ja kasutab seda omakorda kellegi kolmanda, näiteks sõbra (nagu Hennadi Vaskiv) või pereliikme huvides. Juriidiline isik, kellele raha annetati, läheb pankrotti või lõpetamisele ja otsustab, et ta ei nõua omastatud raha kolmandalt isikult tagasi. Kolmas isik aga võõrandab pärast tema vastu kriminaalmenetluse algatamist igaks juhuks enda kinnisvara oma pereliikmele (nagu seda on Johanna-Maria Lehtme ema Riina Sildos). Seaduse praeguste tõlgenduste kohaselt saab kõike seda teha.

Nimelt nii juhtus MTÜ Slava Ukrainiga, kellele annetatud raha omastamise eest on selle MTÜ endine juht Johanna-Maria Lehtme nüüd kohtu all. Omastatud raha oleksid saanud asuda tagasi nõudma tema varasemad ühingukaaslased MTÜ üldkogus, kuid nad otsustasid mitte nõuda. ERR on vihjanud, et sellele kuuehäälese enamusega otsusele andsid poolthääled Merike Külm (Eesti 200), Heigo Ausmees, Kristjan Mesipuu, Heleri Mesipuu, Marja Vaba ja Mait Mäesalu.¹ Kriminaalmenetluse seadustiku §ga 142 on ette nähtud vara arestimine mh tsiviilhagi või karistuse tagamiseks, et tõkestada vara võõrandamist. Seda saab taotleda prokuratuur. Käesoleval juhul ei taotlenud ja Lehtmele kuulunud eramu Viimsis võõrandati peaaegu aasta pärast kriminaalmenetluse algust tema emale Riina Sildosele, kes on olnud MTÜ Slava Ukraini üldkogu liikme Ilmar Raagi filmide („Erik Kivisüda”, „Ma ei tule tagasi”, „Kertu”, „Eestlanna Pariisis” jt) produtsent.

Jaak Valge kirjaliku küsimuse vastuses, millel on oma erakonna kaudu Lehtmega seotud Margus Tsahkna (Eesti 200) allkiri, seisab, et „antud juhtumil on kannatanuks MTÜ kui juriidiline isik”.

Isegi kui see juristide arvates nii on, ei saa sellega eluliselt nõustuda. Omastatud raha ei olnud tegelikult tingimusteta MTÜ oma. Tegelikud kannatajad on Eesti inimesed, kes MTÜ-le oma raha annetasid – teadmises, et see jõuab abivajajateni Ukrainas.

¹ <https://www.err.ee/1609822782/enamik-lehtme-hagist-loobumist-pooldanud-slava-ukraini-liikmetest-otsust-pohjendada-ei-soovi>

Põhiseaduse kohaselt on igaühe omand kaitstud. Omandi kaitse hõlmab ka inimese vara kaitset varguse, kelmuse, omastamise ja usalduse kuritarvitamise eest. Selle kaitse peab inimesele tagama riik ja üldjuhul tagabki. Nii on näiteks vargus, omastamine, kelmus ja usalduse kuritarvitamine karistusseadustiku kohaselt süüteo.

Annetajad, kes andsid oma raha MTÜ Slava Ukrainile, langesid isegi kui mitte vormiliselt, siis sisuliselt kelmuse või usalduse kuritarvitamise ohvriks. MTÜ on likvideerimisel, raha on läinud ja need inimesed ilma rahast, mis ei läinud selleks otstarbeks, miks nad selle annetasid, vaid nende nõusolekuta hoopis millekski muuks. Seda võib võrrelda vargusega.

Varguse ohvriks langenud kodanik saab eeldada riigilt kaitset ja võimalust oma vara riigi abiga (näiteks politseisse pöördudes) tagasi nõuda. Praegusel juhul aga ei ole annetajate vara tagasinõudmine väidetavalt võimalik, sest nagu seisab Jaak Valge kirjaliku küsimuse vastuses, ei ole see tagasinõudmine riigi ega annetajate pädevuses, vaid Lehtme mõttekaaslaste MTÜ pädevuses. Veel enam, sealt vastusest tuleb välja, et kuna annetajate annetused oli eraõiguslik tehing, kuid annetajad ei sõlminud MTÜga selget lepingut, milleks annetust kasutada, oli MTÜ-l justkui lausa õigus kasutada seda raha omal äranägemisel milleks iganes.

Ei ole kahtlust, et igale annetajale oli üldiselt selge, milleks ta oma raha MTÜ Slava Ukrainile annetas. See MTÜ kogus avalikult raha mitte kolmandate isikute erahuvide rahuldamiseks, vaid Ukraina sõjas abivajajate toetuseks. MTÜ juht Lehtme oli üldsusele laialdaselt esitletud kui Ukraina rahva abistaja, mitte kui kolmandate isikute erahuvide edendaja.

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 67 kohaselt on tehing toiming või omavahel seotud toimingute kogum, milles sisaldub *kindla õigusliku tagajärje* kaasatoomisele suunatud tahteavaldus. Teie ministeeriumi hinnangul olid annetused „eraõiguslik tehing” ja pidid seega sisaldama *kindla õigusliku tagajärje* kaasatoomisele suunatud tahteavaldust. Muidu poleks olnud ka tehingut.

Sama seaduse § 68 kohaselt võib tahteavalduse teha mis tahes viisil, sealhulgas kaudselt. Kaudne on tahteavaldus, mis väljendub teos, millest võib järeldada tahet tuua kaasa õiguslik tagajärg. Võlaõigusseaduse § 11 kohaselt ei pea leping olema kirjalik, selle võib sõlmida ka suuliselt või mis tahes muus vormis. Oluline on, et poolte vahel on arusaam, mida leping või tehing endast kujutab.

Ei ole kahtlust, et annetajate ja MTÜ vahel selline arusaam oli: raha annetati Ukraina rahva, mitte Lehtme või tema lähedase isiku jaoks. Samuti ei ole kahtlust, et annetajad tegid annetuse sooritamise tahteavalduse ja neil oli selles tehingus õigus eeldada õiguslikku tagajärge: annetuse kasutamist Ukraina abivajajate huvides.

Jaak Valge kirjaliku küsimuse vastuses on kirjas: „Annetajatele teadlikult eksitaval viisil kahju tekitamine varalise kasu eesmärgil on juba praegu käsitletav kuriteona ning karistatav kelmusena karistusseadustiku § 209 alusel.”

Rahvusringhäälingus ja Postimehes ilmunud infos² viitavad kõik märgid sellele, et Lehtme ja Vaskivi tegevus oli teadlikult eksitav. Ei ole mõeldav, et Lehtme tegevus annetajatele saadud rahaga ei olnud teadlik. Niisiis on teadlikult tekitatud annetajatele eksitaval viisil kahju ja see tegu oleks, nagu kirjaliku küsimuse vastuses märgitud, ilmselt karistusseadustiku alusel karistatav, kui ei antaks võimalust JOKK-skeemile, milles on olnud oma osa ka erakonnapoliitiliste huvidega ja võimuga seotud inimestel. Ka siis, kui Lehtme tegevuse taga silmaga nähtav varalise kasu saamine on seni formaalselt tõendamata jäänud, ei saa välistada, et Lehtme maja võõrandamise võimaldamine 21. märtsil 2024, s.o ligi aasta pärast 9. mail 2023 alustatud kriminaalmenetluse käivitumist või MTÜ otsus jätta kahjunõue Lehtme vastu esitamata võis olla ajendatud mõne otsuses osalenu enda või Lehtme varalise kasuga seotud huvidest.

Näiteks kirjutas ERR 3. septembril Ilmar Raagile viidates, et tegu oli korduva skeemiga: Ukraina FIE esitas töö eest tegelikult kolm korda suuremad arved, mis maksti annetustest, ja tõi järgmisel päeval kilekotiga sularaha Lehtmega lähedalt seotud Hennadi Vaskivile. Tsiteerides ERRi: „Tagantjärele möönavad nii Slava nõukokku kuulunud Ilmar Raag kui ka MTÜ operatsioonide juhina töötanud Viktoria Indrisova, et Lehtme tõi ise ja palus ka neil Ukrainast Eestisse toimetada sularaha 10 000 euro kaupa – see on maksimaalne lubatav kogus, mida saab üle tuua deklareerimata.” Seejärel tunnistas Raag, et ka tema tõi Johanna palvel Ukrainast Eestisse sularaha.³

Eespool kirjeldatud tegevus võis kujutada endast rahapesu, mis on karistusseadustiku kohaselt süütegu. Peale selle on veel vähemalt kaks tõsist ohtu.

Esiteks mõjutab tekkinud olukord annetuskultuuri ja annetajate õiglustunnet. Teisisõnu, inimestel väheneb või kaob motivatsioon annetada, laiemalt aga võib üleüldse suureneda usaldamatus õigusriigi ja kodanikuühiskonna toimimise suhtes.

Teiseks on praeguse sündmuste käiguga sisse sillutatud JOKK-skeem, mida saavad arvatavasti kasutada ka järgmised annetuste saajad. Kus on, sealt saab võtta ja sageli võetaksegi. Eriti kui on juba teada, et raha võib endale jätta.

MTÜ on omaenda huvidega eraõiguslik organisatsioon, millel ei lasu kohustust nõuda kahju hüvitamist, kaitsta rahva huve või esindada annetajaid. Eeldatavasti on toime pandud omastamine, kelmus või usalduse kuritarvitamine, aga omastatud vara tagasinõudmise otsus ei ole teie ministriumis sõnul tegelike kannatanute ega riigi, vaid MTÜ – ühe eraõigusliku ja võimalik, et ka erapooliku, likvideerimisel oleva organisatsiooni – kätes. Kes otsustab, et ta ei nõua midagi tagasi. Selline olukord ei ole omane õigusriigile.

² Näiteks <https://www.err.ee/1609787943/pealtnagija-ohumargid-mtu-slava-ukraini-kohta-olid-pikalt-ohus> ja <https://www.postimees.ee/7778699/luubi-all-uh-skandaali-anatoomia-johanna-maria-lehtme-tee-riigikokku-ja-sealt-valja> ja <https://www.postimees.ee/8299198/johanna-maria-lehtme-laheb-kohtu-alla>

³ <https://www.err.ee/1609787943/pealtnagija-ohumargid-mtu-slava-ukraini-kohta-olid-pikalt-ohus>

Nagu öeldud, on inimese omand põhiseadusega kaitstud. Seega tuleneb tema õigus eeldada, et temalt ei tohi vara kelmuse või usalduse kuritarvitamise teel välja petta, põhiseadusest.

Vabariigi Valitsuse seaduse § 49 lõike 1 kohaselt vastutab minister põhiseaduse ja ministeeriumi valitsemisala korraldavate teiste seaduste täitmise eest ning valvab ministeeriumi valitsemisalas olevate riigiasutuste ülesannete täitmise üle.

Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisalas tegutseva prokuratuuri ülesanne on prokuratuuriseaduse § 1 lõike 1 kohaselt tagada kohtueelse kriminaalmenetluse tulemuslikkus. Kohtueelset kriminaalmenetlust ei saa pidada tulemuslikuks, kui selle käigus lastakse võõrandada võimalik hüvitise kattevara või jäävad sisuliselt kaitsmata kelmuse või usalduse kuritarvitamise ohvriks langenud tegelike kannatanute põhiseaduslikud õigused, kuna riik asub seisukohale, et nende kaitsmine või kaitsmata jätmine on ühe eraõigusliku organisatsiooni suvaotsus. Selline olukord, kus riik lükkab kõrvale ülesandeid (nagu omandi kaitse), mis peaksid põhiseaduse mõtte kohaselt lasuma riigil, ei ole kooskõlas põhiseaduse mõttega. Riigi sisulisi ülesandeid ei peaks saama kõrvale lükata terminoloogilise akrobaatikaga küsimuses, mida tähendab „kannatanu”.

Prokuratuuri veebilehel⁴ on prokuratuuri põhiväärtuste all – näib, et prokuratuuriseaduse mõttele vastavalt – kirjas: „Oleme usaldusväärne ning ühiskonna vajadustest lähtuv õiguskaitseasutus, mis seisab kannatanute heaolu, kuriteo toimepannute mõjusa kohtlemise ning kõigi menetlusosaliste põhiõiguste tagamise eest.” Need, sealhulgas eriti kannatanute õiguste eest seismine, peaksidki olema prokuratuuri prioriteedid.

Teie valitsemisalas olevate asutuste tegevust reguleeriva kriminaalmenetluse seadustiku § 37 lõike 1 kohaselt on kannatanu muu hulgas niisugune füüsiline isik, kellele on tekitatud õigusvastase teoga varalist või moraalselt kahju. Annetajatele on tekitatud varalist või vähemalt moraalselt kahju sellega, et kuigi nad sooritasid annetust tehes eraõigusliku tehingu, mis oli olemuslikult mõeldud kindla õigusliku tagajärje (annetuse jõudmine Ukraina abivajajateni) kaasatoomiseks, kasutati nende annetusi teadlikult ja neid eksitavalt muudel eesmärkidel, mistõttu soovitud kindlat õiguslikku tagajärge ei tekkinud.

Riigi ülesanne on teenida rahvast ja sealhulgas kaitsta haavatavamaid. Läbi aegade ja ka viimasel ajal on Eesti ametnikud ilmutanud leidlikkust seaduste tõlgendamisel, et jõuda eelistatud tulemusteni. Praegusel juhul peaks riik tõlgendama õigusnorme põhiseaduse mõtte järgi eeskätt tegelike kannatanute, s.o. annetajate huve arvestavalt, kui see on vähegi võimalik.

Siit meie küsimused:

1. Eeldades, et prokuratuuril on seaduste mõttest tulenevalt ülesanne seista kannatanute heaolu ja kuriteo toimepannute mõjusa kohtlemise eest ning tagada kohtueelse kriminaalmenetluse tulemuslikkus, siis miks on prokuratuur Johanna-Maria Lehtmega seotud kriminaalmenetluses lasknud võimaliku

⁴ <https://www.prokuratuur.ee/prokuratuurist/prokuratuur/pohivaartused-ja-eesmargid>

hüvitise kattevara (talle Viimsis kuulunud eramu) peaaegu aasta pärast kohtueelse kriminaalmenetluse algust tema emale võõrandada?

2. Kas on võimalik tõlgendada praegu kehtivaid Eesti õigusakte põhiseaduse mõtte alusel ka nii, et kui inimesed on sattunud kelmuse või usalduse kuritarvitamise ohvriks ja eraõiguslik organisatsioon, kelle võimuses on vormilise „kannatanuna” nende huve kaitsta, jätab need huvid oma kollegiaalse otsusega kaitsmata, saaksid inimesed õiguskaitset või ise asuda oma põhiseadusest tulenevaid õigusi ja huve kaitsma? Kui on võimalik nii tõlgendada, siis miks ei ole seda kohtueelses menetluses tehtud? Kui ei ole võimalik nii tõlgendada, siis miks ei ole?

3. Kas prokuratuur on kaalunud seoses Johanna-Maria Lehtme ja Ilmar Raagi poolt Ukrainast Eestisse toimetatud suures koguses sularahaga võimalikku rahapesu juhtumit?

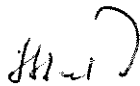
4. Kuna cespool kirjeldatud skeem on vähemalt oma sisu ja tagajärje poolest (annetajate usalduse kuritarvitamine ja nende antud raha omastamine, võimalik rahapesu) õigusvastane või vähemalt põhiseaduse mõtte vastane, siis milliseid konkreetseid samme astub justiits- ja digiministeeriumi ametkond selleks, et edaspidi niisuguse skeemi kordumist tulemuslikult tõkestada?

Esitavad Riigikogu liikmed

Jaak Valge

Helir-Valdor Seeder

Leo Kunnas

